

10. Wright, Patricia. Writing and information design of healthcare materials. London and New York: Longman, 1999. P. 85–98.

Алексевич Марія

Науковий керівник – доц. Бияк Наталія

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ПРОПРІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті розглядаються способи і засоби передачі власних назв у художньому творі, досліджені відомими вченими–лінгвістами. Передача пропріальної лексики є невід’ємним компонентом для досягнення комунікативно–функціональної ефективності, яка має великий вплив на читача. Визначено основну роль перекладу онімної лексики, досліджено основні способи і засоби передачі власних назв.

Ключові слова: переклад, власна назва, транслітерація, транскрипція, транспозиція, калькування, хибні друзі перекладача.

METHODS OF TRANSLATION OF PROPRIAL VOCABULARY IN ARTISTIC TEXT

The article deals with the ways and means of translation proper names in an artistic text, explored by well-known scientists-linguists. The translation of proprial vocabulary is an integral component to achieve communicative and functional efficiency, which has a great influence on a reader. The main role of translation of proper names is determined, the main methods and means of translation of proper names are explored.

Key words: translation, proper name, transliteration, transcription, transposition, tracing, false friends of the translator.

Проблемі ономастичних досліджень було присвячено чималу кількість праць, адже власні назви займають важливе місце у системі лексичних засобів мови та мають особливе призначення у процесі комунікації [3]. Загальновідомо, що оніми виступають індивідуальними найменуваннями окремих одиничних об’єктів, які належать до реалій певної мовної культури, відрізняючи її від інших та називають об’єкт думки, особу чи місце, єдине та неповторне у своєму роді. Вивчення власних назв у художньому творі та у художньому перекладі неможливе без дослідження способів і засобів їх передачі.

Серед базових праць з ономастики та перекладознавства варто назвати наукові розробки вітчизняних на зарубіжних лінгвістів Л. Белея, А. Гудманяна, Л. Вергун, В. Калінкіна, Ю. Карпенка, Е. Магазаніка, М. Мельник, Ф. Дебуса, В. Кьонінга та інших.

Мета статті полягає в аналізі праць, присвячених власним назвам у перекладі, та виокремленні основних способів та засобів передачі пропріальної лексики.

А. Швейцер розумів під «перекладом» односпрямований та двофазний процес міжмовної та міжкультурної комунікації. У результаті цього процесу на основі цілеспрямованого аналізу первинного тексту відбувається створення вторинного тексту (метатекст), який слугує заміною первинного тексту у другому мовному і культурному середовищі [9]. Перекласти – означає точно і повністю виразити засобами однієї мови те, що уже раніше виражено засобами другої мови. Як зауважував Я.І. Рецкер, головною особливістю при перекладі є в першу чергу збереження цілісності. Під цілісністю він розумів єдність форми і змісту на новій мовній основі [8].

Власні назви завдають значних труднощів при їх передачі з іноземної мови на рідну. Адже такі помилки можуть привести до неточностей і дезінформації. Наприклад, помилка при перекладі особового імені в офіційному документі може призвести навіть до судового позову. Т. Кияк зазначає, що відтворення онімів ґрунтується на наступному правилі: для мов з однаковою графікою назва переноситься з оригіналу в переклад, якщо це стосується мов з різними графіками – транскрибується [4].

Як правило, у традиційному перекладознавстві прийоми, що застосовуються при передачі власних назв з іноземної мови на рідну, називають перекладом. Однак група лінгвістів заперечує таке трактування, зазначаючи, що ці процеси важко назвати перекладом, оскільки оніми здебільшого транскрибуються або транслітеруються. Тільки в окремих випадках власні назви можуть перекладатися.

Серед багатьох способів і засобів передачі власних назв лінгвісти виділяють 4 основних: транслітерація, транскрипція, транспозиція та калькування. Більшість онімів, як правило, передаються за допомогою транскрипції (офіційні іменування людей, їх неофіційні найменування, топоніми, назви організацій тощо). Однак досить часто транскрипція з німецької мови може створювати певні труднощі з різних обставин. Серед них є і розходження між німецькою орфографією та вимовою, і відсутність в українській мові фонем, які існують у німецькій мові. Отож основними способами передачі пропріальної лексики є транслітерація, або дослівний переклад.

Два вище зазначених способи передачі пропріальної лексики лінгвісти нерідко об'єднують під єдиною назвою транскодування. Дослідники виділяють таких чотири способи транскодування, як транскрибування або транскрипція; транслітерування; змішане транскодування (застосування транскрибування із елементами транслітерування); адаптивне транскодування (форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу).

Транслітерація ґрунтується на відображенні графічної форми іншомовного слова або інтернаціоналізму. Тут ми маємо справу із графічною формою висхідного слова, а саме із перекладацькою транслітерацією. На думку більшості дослідників, слово, що вийшло в результаті такої «механічної» підстановки вимовляється відповідно до вимог мови оригіналу, наприклад: Kanzler – канцлер, Watson – Ватсон, Bürger – бюргер, Olja – Оля тощо [7].

Наступний спосіб — транскрипцію Л. Бархударов вважає прийомом «безперекладного запозичення», який ґрунтується на передачі звукової зовнішності (вимови) одиниці мови оригіналу, наприклад: Goethe – Гьоте; Beaumarchais – Бомарше; Hauptschule – хауптшудле; Diderot – Дідро; grapefruit – грейпфрут тощо [1].

Нерідко буває складно розмежувати транскрипцію та транслітерацію. Перш за все це стосується тих випадків, коли графічна і фонетична форми слова збігаються, напр. München – Мюнхен; Berlin – Берлін; Weser – Везер; Oder – Одер тощо. Значна частина лінгвістів не проводять чіткої різниці між прийомами графічної та фонетичної передачі безеквівалентів. Загалом обидва терміни використовуються паралельно, без спеціальної диференціації понять: «транскрипція/транслітерація».

На думку М. Бережної, транспозиція – це використання однієї мовної форми у функції іншої форми, протилежної їй в парадигматичному ряді форми. Такий спосіб передачі пропріальної лексики слугує перенесенням будь-якої мовної форми, наприклад, транспозиція часів – використання теперішнього часу замість минулого чи майбутнього [2].

І. Корунець зауважує, транспозиція полягає в тому, що власні назви в різних мовах, які розрізняються за формою, але мають загальне лінгвістичне походження, використовуються для передачі один одного. Такий спосіб передачі пропріальної лексики характеризується тим, що слово або частина оригінального слова передається в українській мові з використанням тих самих лексичних засобів, які використовуються у вихідній мові. Варто зауважити, що тут використовуються як правило варіанти імен, висхідні до імен – прототипів (біблійських, латинських або грецьких). Це свідчить про те, що коли внутрішня форма імені не береться до уваги, особисті і географічні імена передаються за новими або старими правилами транскрипції або транслітерування [5].

Не менш важливим способом передачі власних назв є калькування. Цей тип перекладу передбачає передачу безеквівалентної лексики вихідної мови за допомогою заміни її складових частин – морфем або слів їх прямими лексичними відповідниками у перекладацькій мові [1].

Калька — (від франц. *calque* – копія) створена шляхом запозичення структури елемента чужої мови (слова або словосполучення) із заміною його матеріального втілення засобами рідної мови. І саме процес створення кальки називається калькуванням. У перекладознавстві розрізняють словотворчі, фразеологічні та семантичні кальки.

Лінгвісти виділяють повне та часткове калькування. Оскільки цей прийом передачі часто супроводжується елементами транскрипції чи транслітерації, або ж поєднується з трансформацією деяких складених компонентів, то його іноді позначають термінами «напівкалька» або «змішаний/гібридний переклад», напр. Drachensberge — Драконові гори, Reichsbahn — державна залізниця, Feuerland — Вогняна земля, Goethestadt — місто Гете (тобто

Беймар), Staatssekretariat — державний секретаріат, die Humboldt-Universität Berlin — Берлінський університет імені Гумбольдта тощо [7].

Отже, правильна передача власних назв є важливою складовою у художніх перекладах. Без цього не вибудовується комунікативна мета, а при некоректній передачі можлива повна дезорієнтація читача. Кожен спосіб і засіб передачі пропріальної лексики (транслітерація, транскрипція, транспозиція та калькування.) є важливим елементом у перекладознавстві і не поступається за своїм значенням іншому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бархударов Л. Язык и перевод. М. : Международные отношения, 1975. 373с.
2. Бережна М.В. Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен / Вісник SumDU. Філологія. №1. 2007. С. 62-67.
3. Кам'янець В.М. Відтворення німецьких власних назв українською мовою / Іноземна філологія. Вип. 111. Л. : ЛНУ, 1999. С. 262-270.
4. Кияк Т.Р. Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами. /Міжнародна наукова конференція: доповіді та повідомлення. К., 1995. С. 30-47.
5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2003. 449 с.
6. Карабан В.І. Посібник–довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Київ-Кременчук : Вид-во КДПУ, 1999. 500 с.
7. Латышев Л.К. Технология перевода: Учеб. пособие по подготовке переводчиков (с нем. языка) М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. 280 с.
8. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. М., 1974. С. 7.
9. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. М. : Воениздат, 1973. 75 с.

*Залужець Вікторія
Науковий керівник – доц. Іванців О.*

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

В останні десятиліття зросла зацікавленість проблемами галузевих терміносистем, що зумовлено збільшенням обсягу науково-технічної інформації та процесами інтеграції наук. Термінологія в галузі екології не виняток, оскільки вона посідає чільне місце у мовній картині світу і утворює терміносистему, що динамічно розвивається і тісно корелює з іншими терміносистемами природничих наук.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі композиційних складових англійської термінології охорони довкілля.

Суттєвий внесок у дослідження термінології охорони довкілля зробила низка дослідників: О. М. Боднар [1], К. М. Горохова [2], К. А. Латишевська [3], Д. О. Попов [4], А. М. Раїсова [5], М. Я. Саламаха [6], К. Ю. Симонова [7].

Терміни охорони довкілля – це слова, що позначають назви дій та процесів, назви методів, способів та заходів, назви обладнання та приладів, необхідних для боротьби з екологічними катастрофами, назви характеристик, ознак, величин, законів, принципів, пов'язаних з охороною довкілля [6].

Термінології охорони довкілля властивий системний зв'язок, що зумовлено позамовною залежністю термінології від понятійної системи знань. Кожен термін займає визначене місце серед інших термінів системи і знаходиться з ними у певних відношеннях. Кількість термінів охорони довкілля постійно зростає, тому виникає необхідність залучення фахівців у процес їхнього створення, уніфікації та впорядкування [6].

Виділяють такі складові англійської термінології охорони довкілля:

1) вузькогалузеві терміни, які позначають специфічні поняття різного ступеня узагальнення. Ці терміни формують ядро терміносистеми охорони довкілля: *disposal pond* – ставок для відходів, *conservancy area* – заповідник, *leachate collection system* – система збирання фільтрату, *ramp method* – рамповий спосіб ґрунтозасипання сміття, *emergency effluent treatment* – аварійне очищення стічних вод, *soil flushing* – промивання ґрунту (від органічних і